

leg csökkent a szocialista országokban; a fejlett kapitalista országok többségében ezzel ellentétes tendencia nyilvánul meg;

a kontakthegeztési módszerekkel kapcsolatos információk keletkezésének üteme a szocialista országokban növekedett, a kapitalista országokban csökkent;

az egyéb – újabb – hegesztési módszereket tartalmazó információk keletkezésének üteme mindenütt növekedően van.

[Naučno-Tehničeszkaja Informacija, 1. sor. 11. sz. 1975. p. 3–7.]

(Futala Tibor)

TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

A tudományos, műszaki és gazdasági információs rendszer fejlődési szakaszai Lengyelországban

Lengyelországban 1975 folyamán két nevezetes jubileum, um. a *Glówny Instytut Dokumentacji Naukowo-Technicznej* (Tudományos-Műszaki Dokumentációs Intézet) életrehívásának 25. és az *Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji* c. folyóirat megindulásának 20. évfordulója készített számvetésre és előretekintésre.

Mindkét esemény a tudományos, műszaki és gazdasági információs rendszer fejlődésének első szakaszára utal, amelyben az információs tevékenység meghonosítása és szervezetének kialakítása volt a legfontosabb feladat. Ez a szakasz 1960-ig tartott. Az első információs részlegek általában kutatóintézeti, tervezőintézeti és a laboratóriumi szakkönyvtárak keretében jöttek létre. 1950-ban kb. 25, 1960-ban pedig már 84 információs és dokumentációs részleg működött.

Ekkoriban a jellemző munkaforma a külföldi publikációk nyilvántartása, figyelőszolgálati cédulákon való feltárása és terjesztése volt. Megindult a káderképzés. A szolgáltatásokat azonban általában a passzivitás jellemezte, nagyrészt hiányzott a kutatáshoz és fejlesztéshez való szoros kötődés.

A második szakaszt a 169/1960. sz. minisztertanácsi rendelet nyitotta meg. Ez már határozott kereteket és hierarchiát biztosított az információs tevékenységnek, és létrehozta a rendszer koordináló szervét, a *CIINTE* (*Centralny Instytut Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej* = Tudományos, Műszaki és Gazdasági Tájékoztatási Központi Intézete) formájában. Ennek ellenére még nem alakult ki az országos rendszer, hisz pl. a felsőoktatás és a *Lengyel Tudományos Akadémia* területén megmaradt a tájékoztatási önállóság és önellátás. A *CIINTE* koordinációs felhatalmazásai sem voltak teljesek és egyértelműek.

A fejlődés felgyorsult. 1970 végén az országban már több mint 2 ezer információs munkahely működött, az információs munkát végzők száma kb. 7500-ra növekedett. Gazdasági és szervezési témákkal bővült az informá-

ciós tevékenység, számos igényesebb szolgáltatás (trendelemzés, vezetői tájékoztatás, szorosabb kötődés a kutatás és fejlesztés feladataihoz stb.) honosult meg és vált mind közkeletűbbé. Reálissá váltak a gépesítési és automatizálási törekvések, napirendre került – főként a KGST-országok vonatkozásában – a nemzetközi együttműködés és munkamegosztás. Sikerek születtek a kutatás, a képzés és a továbbképzés terén.

Az 1971-el kezdődő harmadik szakasz élén ismét jogszabályok állnak, nevezetesen a 35/1971. és a 36/1971. sz. minisztertanácsi határozat. E jogszabályok – most már megfelelő hatáskörrel – újjászervezik az információs rendszer koordináló szervét, ami nevének megváltoztatásában is tükröződik: *CINTE* (*Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej* = Tudományos, Műszaki és Gazdasági Tájékoztatási Központ). A rendszer fejlődését illetően pedig azt írják elő, hogy

szorosabbá kell tenni az információs tevékenység kapcsolatát a kutatással és fejlesztéssel, különösen ami a népgazdaság távlati kulcsfeladatait illeti;

a felhasználók különféle csoportjainak szükségletei szerint kell módosítani és differenciálni az információs tevékenység hatókörét, formáit és módszereit;

a rész- és az alrendszerek elve alapján integrálni kell az információs szervek, a könyvtárak és a levéltárak működését.

Mindez kedvező előfeltételeket biztosít a továbblépéshez. A tájékoztatási szervek képviselőinek 1974-ben megtartott XIV. országos értekezlete is így értékelte az 1971. évi jogszabályokat, és szükségesnek tartotta a rendszer fejlesztésének távlati tervekre való alapozását. 1976-ra várható e távlati tervek elkészülte, amelyek három időszakot ölelnek fel: a legáltalánosabban fogalmazott része a 2000-ig szóló prognózis, ebből ágazik ki az 1976–1985 évi fejlesztési program, amit a konkrét öt éves feladatterv követ. E terv az alábbiakat írja elő:

valamennyi intézménykategória tevékenységének fokozása, a tervezés és a koordinálás tökéletesítése;

a káderképzés és továbbképzés korszerűsítése, az oktatási bázisok bővítése;

a nemzetközi együttműködés fejlesztése, részvétel a szocialista országok *Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszere* tevékenységében;

az automatizált tudományos, műszaki és szervezési tájékoztatási rendszer teljes kifejlesztése és bevezetésének megkezdése;

a szakmai kutatási tevékenység erősítése;

a szakmai tájékoztatási intézmények szervezetének és működésének korszerűsítése;

az un. központi könyvtárak, mint fontos feladatokat ellátó tájékoztatási intézmények létrehozása.

/DERENTOWICZ, M.: Etapy rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej w PRL = Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 20. köt. 5. sz. 1975. p. 6-10./

(Futala Tibor)

* * *

Műszaki információs szolgálat a Loughborough-i Egyetemen

COMPENDEX mágnesszalagos adatbázison alapuló
SDI szolgáltatás gyakorlati tapasztalatai

A Loughborough-i Egyetemi Könyvtár 1973 januárja óta nyújt szelektív információs szolgáltatást a COMPENDEX mágnesszalagos adatbázis havi mágnesszalagjai alapján. Az egyes szalagok átlag 7000 rekordot tartalmaznak, bibliográfiai információkkal, referátumokkal és tárgyszavakkal, az évente feldolgozott források (folyóiratok, könyvek, kongresszusi kiadványok stb.) száma 2000 felett van.

A könyvtár az OSTI (Office for Scientific and Technical Information = Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Hivatal) által támogatott interdiszciplináris információs vizsgálat során került a COMPENDEX-szel kapcsolatba. A mágnesszalagos szolgáltatás előfizetését indokolta egyrészt az egyetem komplex természettudományi és műszaki profilja, másrészt az, hogy Angliában ez a tájékoztatás nem volt hozzáférhető. Az egyéves próbaidőt követően olyan megállapodást kötöttek az előállító *Engineering Index Inc.* céggel, amely az egyetemen belüli használat mellett kifelé történő szolgáltatást is lehetővé tesz.

A tájékoztató rendszerhez az egyetem *ICL 1904A* számítógépét használják, a szalagváltózatok közül a 7-csatornás, TEXT-PAC rekordformátumot alkalmazott választották. A kurrens, havonkénti kereséshez a legegyszerűbb szekvenciális file-kezelést alkalmazzák, retrospektív keresésre viszont, a lényegesen bonyolultabb software és a nagy gépidő-igény miatt egyelőre nem vállalkoznak. Mindkét keresőprogram batch üzemmód-

ban dolgozik. A FIND-2 program a rekord-formátumot csak átalakítva tudja használni, viszont igen egyszerű és természetes nyelvű profil-kialakítási lehetőséget biztosít, ezzel szemben a FILETAB program változatlan rekordokkal, de bonyolult profilokkal dolgozik.

Az egyszerűsége miatt általánosabban használt FIND-2. programhoz két további program végzi a rekordok átalakítását. Ezek az eredeti struktúra 11 (újabbban 12) mezőjét őrzik meg, ebből egy az eredeti rekordban szereplő kulcsokat vonja össze egy mezőbe. A program a keresést karakterenkénti lépésekkel végzi, egyidejűleg legfeljebb 96 profilt vehet figyelembe, ahol egy-egy profil 100 keresőszót tartalmazhat. (A jelenlegi gyakorlatban egyszerre legfeljebb 10 profil és összesen legfeljebb 300 keresőszó szerepelhet). A rendszer két logikai műveletet (AND, OR) és hat relációt értelmez (ez utóbbiak helyettesítik a NOT műveletet is). A keresőszavak bármilyen irányú csomakolása lehetséges, súlyozásukra (és így az output rangsorolására) viszont nincs mód.

A keresés bármilyen mezőben végezhető, de a referátum szövegében — időigénye miatt — csak speciális esetekben kerül sorra.

A profilokat általában a könyvtár műszaki tájékoztatási szolgálatának munkatársai készítik, a használóval folytatott beszélgetés alapján. A profil tartalmaz utalást az *Engineering Index* osztályozási rendszerére (171 csoport) is, s ezzel a file egy része eleve kizárható a keresésből.

Megnehezítik a profilszerkesztést az *Engineering Index* következetlenségei (angol és amerikai írásmód, kötőjel-használat, rövidítések és feloldott formák), megkönnyíti viszont egy szakcsoportonkénti, szabványos (SHE) vagy szabad tárgyszavak szerinti (havi) gyakorisági jegyzék. A profilok ellenőrzése után lemezre kerülnek, de egyelőre igen nagy a menetközi kiegészítések és módosítások száma, így a profilokat minden futás előtt lyukkártyákról olvassák be.

Az output leprellőn készül, a kártya-formájú output egyelőre túl drága és bonyolult volna.

A szolgáltatás első szakaszát számos — főként előállítói — probléma zavarta: késések, váratlan módosítások, paritáshibák. Az adattár átfutási ideje is hosszú (2-3 hónap).

Loughborough-ban jelenleg 60 profil fut, ezek közel 80%-a saját egyetemi téma. A használók száma azonban kellő propagandával növelhető. A külső használók előfizetési díja évi 50 font (csak munkaerő- és gépidő-költség), a profil elkészítéséért és próbafutásáért 5 fontot kell fizetni.

Az output folyamatos figyelemmel kísérése igen fontos a rendszer teljesítményének, a használók véleményének megismerése érdekében. E megfigyelés alapja a használók rendszeres visszajelzése volna (lehetőségek: R = releváns, P = részben releváns, A = már ismert). A válaszadási arány azonban ritkán éri el az 50%-ot, így ez a módszer kevésbé eredményes.